והאמר רבי ירמיה אקרקעות דחולין ורבי יונה אמר אהקדשות תרווייהו משמיה דר' יוחנן אמרי אונאה אין להן ביטול מקח יש להן לעולם אביטול מקח ואיפוך ומי מצית אמרת איפוך הניחא למ"ד אהקדשות וכ"ש אקרקעות אלא למאן דאמר אקרקעות אבל הקדשות אין להן ביטול מקח היכי איפוך להא אמר רבי ירמיה לא תיפוך לימא בדשמואל קא מיפלגי דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל [א] דר' יונה לית ליה דשמואל ורבי ירמיה אית ליה דשמואל לא בין דמר ובין דמר אית ליה דשמואל [ב] דרבי יונה סבר כי אמר שמואל דיעבד אבל לכתחלה לא אמר ורבי ירמיה סבר אפילו לכתחלה ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך ודקא קשיא לך מתניתין אלו דברים הקדשות כדרב חסדא דאמר רב חסדא (א) אין להן אונאה אינן בתורת אונאה דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר אמר עולא לא אמרו אלא בשמוי בתרי אבל בשמוי בתלתא ואע"ג דאתי במאה לא הדר איני והאמר רב ספרא היכא אמר מאה כתרי ותרי כמאה לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן ותו (ב) תלתא ותלתא לא אזלינן בתר בתרא [ג] דיד הקדש על העליונה קסבר עולא צריך לעשות דמים מדבריהם וכל דרבנן אקילו בה רבנן:

מתני' הרי זו תחת עולה תחת חטאת לא אמר כלום תחת חטאת זו ותחת עולה זו תחת חטאת ותחת עולה שיש לי בבית היה לו דבריו קיימים אמר על הבהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב מתני' דלא כרבי מאיר דאי כר"מ הא אין אדם מוציא דבריו לבטלה: הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיו עולה: טעמא דבהמה טמאה ובעלת מום דלא חזיין לא בעיין מומא [ד] אבל מפריש נקבה לאשם או לעולה בעיין מומא א"ר יהודה אמר רב מתני' דלא כר"ש דתנן ר"ש אומר תימכר שלא במום:

הדרן עלך כיצד מערימין

והאמר רבי ירמיה. משמיה דר' יוחנן אקרקע דחולין ורבי יונה אמר משמיה דר' יוחנן אהקדש: **אונאה אין להן ביטול מקח יש להן.** שאם נתאנה יותר משתות חוזר. לרבי יונה קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן: **איפוך.** ר' יוחנן אמר צריך לעשות דמים דבר תורה ור"ש בן לקיש אמר מדבריהם: **הניחא.** לרבי יונה דאמר אהקדשות אמר ר' יוחנן דיש להן ביטול מקח ואע"ג דכתיב אחיו וכ"ש אקרקעות ניחא מאי דאפכת לה: **אלא.** לר' ירמיה אי אפכת לה קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן: **אמר לך ר' ירמיה לא איפוך.** דודאי הכי הוא כדאמר בריש' ורבי יונה מתרץ לטעמיה ומפיך לה: **לא בין למר בין למר אית לכו דשמואל.** ואי (ג) כדקמכוין לאחולי ודאי מיתחיל כלומר אם היה בדעתו לאנות ההקדש ולחלל בדמים פחותין ודאי מיתחיל אבל להכי אמר ר"ל צריך לעשות דמים דבר תורה משום דאיהו לא מיכוין לחללו בדמים פחותין אלא סבור שיהו החולין שוין את דמי ההקדש ור' יוחנן סבר בכך מתכוין לחללו: **ואיבעית אימא אפילו לר' יונה לא איפוך.** להא דר' יוחנן ור"ל ואאונאה קיימי ובביטול מקח לא איירו כלל ודקא קשיא לך לריש לקיש ממתני' דאלו דברים לא קשיא דההיא מתרץ לה ריש לקיש כדרב חסדא דאפילו פחות משתות חוזר וה"ק קרא איש את אחיו הוא דבשיעור שתות משלם פחות משתות לא משלם הא הקדש אפי' פחות מכדי אונאה חוזר והיינו דבר תורה דקאמר ר"ל לעיל [ע"א] ורבי יוחנן מוקי ליה כמשמעותיה אבל בביטול מקח לא איירי כלל ר"י ולא תיקשי לא לרבי יוחנן ולא לרבי ירמיה: **לא אמרו.** דמשלם לו הדיוט להקדש כל האונאה אלא דשמוה בי תרי בריש' וטעו ותו הדרי תלתא ושיימוה להקדש טפי: **אבל שיימוה תלתא.** מעיקרא אפילו הדור בי מאה ואמרי דקמא טעו לא הדרא שומא: **ואפילו תלתא ותלתא.** כלומר אפי' לא אתו אלא תלתא ואכחישו לתלתא קמאי יד ההקדש על העליונה ובתר בתראי אזלינן: **מתני' זו תחת חטאת** זו. שהיתה חטאת עומדת לפניו: **הרי אלו לעולה.** משמע לדמי עולה דאי איניהו גופייהו הוה בעי לאקרובי הוה אמר הרי אלו עולה: **גמ' מתני'.** דקתני תחת חטאת תחת עולה לא אמר כלום דלא כר"מ דאמר נותן דמיו כמה שהוא ראוי לימכר בשוק שאדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים: **לא בעינן מומא.** לא בעיין לרעות דהא מסאבי וקיימי: **הא מפריש נקבה כו' בעיא מומא.** הואיל וחזיא להקרבת שלמים: **דלא כר"ם.** דאמר בפ' אלו קדשים (לעיל דף יט:) המפריש נקבה לאשם תמכר שלא במום. לישנא אחרינא קדש גופא דבעיא לרעות דלא כר"ש דאמר בפ' אלו קדשים [שם כ:] אף לעולתו אינו עושה תמורה אלמא לא קדיש לגופיה: **הדרן עלך כיצד מערימין**

בין למר בין למר אית ליה דשמואל כו'. פרש"י ואי בדקא מיכוון לאחולי ודאי מיתחיל כלומר אם היה בדעתו לאנות ההקדש ולחללו בדמים פחותים ודאי מיתחיל אבל להכי אמר ר' שמעון בן לקיש צריך לעשות לו דמים דבר תורה משום דלאו איהו קמיכוין לחללו בדמים פחותים אלא סבר הוא שיהו החולין שוין דמי ההקדש ורבי יוחנן סבר בכך ודאי מתכוין לחללו עכ"ל וכן נפרש משמעות הלשון כי אמר שמואל דיעבד כלו' דבר שאינו מותר לעשותו לכתחלה אלא דיעבד וכגון שחיללו במתכוין בפחות משויין אבל לכתחלה כלומר דבר שמותר לכתחלה כמו שלא נתכוין לחללו על פחות משוויו אלא כסבור היה החולין שוין דמי ההקדש ונמצא שטעה לא אמר שמואל בכך שיחול ההקדש עליו ורבי ירמיה סבר אפילו לכתחלה כלומר דבר המותר לכתחלה כגון שלא נתכוין להפחותו משויו אמר שמואל דמחולל אבל אין לפרש כדמשמע לפום ריהטא כי אמר שמואל דמחולל היינו דיעבד אבל לכתחלה לא דא"כ הא דאמר [משמיה] (משמע) דר' יוחנן בטול מקח יש להן היינו לכתחלה והיכי קאמר דאונאה אין להן וכי מותר להונות ההקדש לכתחלה ועוד היכי קאמר רבי ירמיה אפילו לכתחלה אמר שמואל דמותר לחלל שוה מנה על שוה פרוטה ועוד מחולל דאמר שמואל משמע דיעבד ועוד דאמר פ"ק דסנהדרין (דף יד:) דבעינן לחלל ההקדש תשעה ישראל וכהן אחד ויליף לה התם מקראי לכך צריך לפרש כדפי' רש"י:

לא אמרו אלא דשמוה בי תרי. כלו' הא דאמרן פחות מכדי אונאה חוזר פי' חוזר ההדיוט להקדש אונאתו מיהו חילול הוי וקשה דמשמע פרק הנחנקין (שם דף פח.) גבי זקן ממרא דאפי' לנורא של הקדש צריך עשרה בני אדם לפדותו ומוקי התם דפליגי זקן ממרא וסנהדרין בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בהקדשן וקאמר התם דלא מחייב אא"כ פליג זקן ממרא אסנהדרין בדבר שיש בו חיוב חטאת ומפרש לה התם כשנפדה ההקדש בג' לר"א אינו פדוי והוה הקדש ואי קידש בו האשה אא"כ אינה מקודשת ולרבנן הוי פדוי ויצא לחולין ואם קידש בו האשה מקודשת אלמא דשלשה ועשרה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מעכבין והכא משמע דהוי מחולל בתרי ועוד שמואל היכי קאמר דמחולל על שוה פרוטה וצריך לומר דהכא מיירי בבעל הבית הפודה הקדש שלו וכי האי גוונא אמר שמואל דמחולל על פחות משוויו * אבל גזבר המוכר הקדש צריך שלשה או עשרה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: **מתני'** דלא כרבי מאיר. פירוש דקתני תחת חטאת תחת עולה לא אמר כלום וכיון דאמר רבי מאיר אין אדם מוציא דבריו לבטלה הכי נמי הכא דעתיה אחטאת שיש לו בבית או אעולה שיש לו בבית הוציא דבריו ועוד יש מפרשים דקאי אהא דקתני אם אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום והיינו דלא כרבי מאיר דכיון דאין אדם מוציא דבריו לבטלה דעתיה לומר הרי לעולה וגמר ואמר לשם דמים: **הדרן עלך כיצד מערימין**

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ז מהל' ערכין הלכה ח [וברב אלפס ע"ז פרק א דף שלג]:
כט ג ד מיי' שם הל' י:
ל ה מיי' פ"ח מהלכות עדות הלכה ג טוש"ע ח"מ סימן לח:
לא ו מיי' פכ"ב מהל' מלוה הלכה יד טוש"ע ח"מ סימן קג סעיף כ:
לב ז מיי' פ"ד מהלכות תמורה הלכה א:
לג ח מיי' פט"ו מהל' מעה"ק הלכה ו:
לד ט מיי' פ"ד מהל' פסה"מ הלכה טו:

◆

מוסף רש"י

ורבי יונה אמר אהקדשות כו'. לר' יונה קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן (ב"מ נז.). הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. דאין אונאה להקדש, דכתיב איש את אחיו, ולאשמועינן שמואל דכי היכי דאמעיט מאונאה אמעיט נמי מביטול מקח (קדושין יא.). וטעות נמי ליכא למימר כאן דמאן טעה (ב"מ נז.). לית ליה דשמואל. קסבר כיון דליכא יתר משתות לאו דרך מקח הוא וכיון דלגבי מקח לאו מידי הוא, גבי חילול נמי לאו מידי עבד (שם). אית ליה דשמואל. דכיון דאימעיט מאונאה, לא שנא שתות לא שנא יתר משתות, דאילו גבי הדיוט אמרינן טעה, אבל בהקדש ליכא למימר טעות (שם). כי אמר שמואל דיעבד. דהא אימעיט מאונאה, לא שנא גדולה ולא שנא קטנה, אבל לכתחילה לא. ודבר תורה, דערכך שווי משמע (שם). אפילו לכתחילה. ערכך כל דהו משמע הלכך לאפקועי איסוריה ואפילו מדרבנן שרי ותיהו לאחר זמן ישלם (שם). לעולם לא תיפוך. לעולם בכדי אונאה, וקאמר דבר תורה ואפילו בכדי אונאה צריך לעשות דמים דבר תורה, ולא תיפוך, דאי מפכת קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן, דאילו לדידיה לא מצי לתרוצי אין להן אונאה דמתני' כדרב חסדא דפחות מכדי אונאה חוזר, מדא"ר יוחנן אונאה אין להן ביטול מקח יש להן, מכלל דאונאה אין להן דקאמר אין מחזירין להן אונאה הוא, אבל ר"ל כי מותבת ליה ממתניתין מוקי לה כדרב חסדא (ב"מ נז.). מאי אין להן אונאה. דגבי הקדשות (שם). תימכר שלא במום. דהואיל ולא חזיא למילתיה מום גמור הוא זה ולא קדשה קדושת הגוף, ותמכר מיד ויביא בדמיה אשם, ואע"ג דגבי מפריש נקבה לעולה לא פליג ר"ש דילה בעיא מום, התם הוא דאיכא שם עולה עליה בעוף, אבל אשם נקבה לא מצינו (לעיל יט:). הדרן עלך כיצד מערימין

◆

שיטה מקובצת

א] ואיפוך דר"י לרשב"ל ודרשב"ל לדר"י: ב] להא אמר לך ר' ירמיה: ג] מתניתין דאלו דברים: ד] חסדא מאי אין: ה] חוזר. ל"א במאי קמפלגי בדשמואל דאמר שמואל וכו' ואי"א כ"ע אית להו דשמואל ואי קא מכוין לאחולי ודאי מתחיל אלא שאני הכא דלא קא מכוין לאחולי ואי בעית אימא דכו"ע לית להו דשמואל וכי פליגי בכדי אונאה ומתרץ ר"ל לאלו דברים שאין להן כדרב חסדא ובקצת ספרים לא כתיב רק זה הלשון בלבד ונראה שזאת היתה גירסת רש"י ז"ל ולא נצטרך לדחוק לשון דיעבד ולכתחלה לפי פירושו וכמו שדקדקו בתוס': ו] לא אמרן אלא דשמוי בי תרי אבל שמוי בי תלתא ואע"ג דאתו בי מאה לא הדר: ז] איני. ל"א אמר עולא לא שנו אלא דלא נשום הקדש בשלשה אבל נשום בשלשה אינו חוזר והאמר רב ספרא כו' וכן גריס הראב"ד אלא שהוא כהפך הלשונות: ח] אומדנא דברי הכל בתר רוב דעות אזלינן כו' ותלתא מי לא אזלינן: ט] טמאה. עי' תוס' לעיל (דף ו ע"ב): י] לבטלה. ס"א דתנן המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא כלום: יא] במום ל"א טעמא דאמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום אבל אמר על נקבה דחזיא לשלמים מגו דקדושה קדושת הגוף לשלמים קדש גופה נמי מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב דלא כר"ש בן יהודה דתניא ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אף לעולתו אינו עושה תמורה: יב] ודאי מיתחללין: יג] לר' יונה: יד] לא אמרן דמשלם: טו] אפילו אתו בי תיבת הדור נמחק: טז] תיבת זו נמחק: יז] דאמר בפ"ק דערכין גבי האומר ערך פחות מבן חדש עלי נותן: יח] דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה הו"נ ג"כ משום בהמה שיש לו בבית קאמר אי נמי איכוין לאקדושיה קדושת דמים: יט] כרבי שמעון בן יהודה דאמר:

מסורת הש"ס

א) [ב"מ נז. ע"ש ושם ליתא תיבת דחולין], ב) ב"מ נז. בכורות סה. נ: קדושין יא: מעילה יד: ערכין כט., ג) [כתובות פג. וכן בשבועות מב. אמר ר"ה כרב לר"ג פפא כהך מילתא], ד) ערכין ה. ושי"נ, ה) [לעיל יט:], ו) [ויקרא כה], ז) [לעיל סוע"א], ח) [ל"ל ייבה], ט) [ערכין ה.], י) גי' ל"ק המעריך פחות מבן חדש נותן דמיו כו', כ) גי' ל"ק אבל מפריש, ל) ושחללו דאמר שמואל כו' ל"ק, מ) [ע"ע תוס' ב"מ נז. ד"ה ומר סבר],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלו דברים כו' הקדשות כו' כדרב חסדא דאמר רב חסדא מאי אין להן: (ב) שם ותו דאפילו תלתא וכו' בתר בתרא נ"ב בתמיה: (ג) רש"י ד"ה לא בין וכו' ואי כדקמיכוין נ"ב עיין בתוספות דזהו פירושו של בדיעבד ועיין בב"מ דף נז לא פרש"י כן ע"ש בתוס':

◆

גליון הש"ס

מתני' אמר על הבהמה טמאה. עיין מדרש רבה פרשת חיי שרה גבי שלשה שאלו שלא כהוגן: תוס' ד"ה לא ובו' אבל גזבר המוכר הקדש. עיין טורי אבן מגילה דף כג ע"ב ד"ה אדם ובאבני שהם שם:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' דר"י עד אית ליה דשמואל ל"ג רש"י (וכ"ה הגירסא בב"מ): [ב] שם דר' יונה סבר עד אפילו לכתחלה ל"ג רש"י וגרסתו ואי כדקמכוין לאחולי ודאי מיתחיל אבל הכא משום דלא קמכוין לאחולי: [ג] שם דיד נ"ל יד: [ד] שם אבל מפריש כו'. אע"ג דלא אקדיש אלא לדמי קדיש קדושת הגוף לזה בעי מום ואע"ג דאמרינן לעיל הקדיש זכר כו' שם הוא ליקרב:

◆

רבינו גרשום

ר' יוחנן מדבריהם ולא דבר תורה הא איתמר ר' יונה אמר אהקדשות האי דבעי למימר לקמיה דביטול מקח יש להן דבר תורה: ור' ירמיה אמר אקרקע. יש להן בטול מקח ותרוייהו משמיה דרבי יוחנן אמרי בטול מקח יש להן. דבר תורה: ואיפוך. דר' יוחנן דאמר מדבריהם תריץ ליה כר"ל לקיש ודריש לקיש כר' יוחנן ולא קשיא לך: ומי מצית אמרת איפוך. הניחא למ"ד לר' יוחנן דאמר דהקדש יש להן ביטול מקח וכ"ש אקרקע איצטריך למימר איפוך אלא לר' ירמיה אקרקע יש להן ביטול מקח ולא אהקדש היכי אפיך לה: אלא לא תיפוך. ור' יוחנן מדבריהם קאמר יש להן ביטול מקח ולא מדאורייתא לדברי רבי ירמיה: לימא קא מיפלגי. ר' יונה ור' ירמיה בדשמואל דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל: דר' יונה לית ליה דשמואל. דקסבר בטול מקח יש להן והאי שחיללו על פרוטה היינו טפי מבטול מקח ור' ירמיה אית ליה: ואב"א לעולם. כדאמר מעיקרא דאונאה פליגי אשתות ולא תיפוך ודקא קשיא לריש לקיש ואלו דברים שאין להם אונאה הקדש סבר לה דאין להן אונאה כדרב חסדא דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר ל"א במאי קמפלגי ר' יוחנן וריש לקיש בדשמואל לר' יוחנן דאמר אחד זו ואחד זו דבר תורה לית ליה דשמואל כדמתרצינן איפוך ואב"א אפילו רב אית ליה דשמואל ואמר לך רב אי דקא מכוין לכתחלה לאחולי בכך בשוה פרוטה [מתחלה שפיר] (מיתחיל) אלא שאני הכא במתני' באומר זו מחולל על זו דלא קא מכוין לאחולי בפרוטה הלכך קאמר וצריך לעשות לו דמים דבר תורה: ואב"א דכ"ע לית להו דשמואל ופליגי בכדי אונאה כו': לא שנו. דצריך לעשות לו דמים כדי שלא יתאנה הקדש אלא שלא נישום הקדש בשלשה כשאמר זו מחולל על זו אבל נשום בשלשה אינו חוזר ואין צריך לעשות לו דמים שוב: והאמר רב ספרא היכא אמר מאה עדים כתרין. כלומר [אם] (אין) מכחישין מאה עדים שני עדים חשובין הללו שנים כאותן מאה שאין מאמינין לאלו יותר מאלו הואיל [ואין] מוימין אותן: אבל לענין אומדנא אזלינן בתר רוב דעות. אע"ג דנשום בשלשה לכתחלה: ותו אפילו לא הויא אלא תלתא ותלתא. ותלתא בתראי מטפן בשומא מי לא אזלינן בתר בתרא אלא עולא דאמר אבל נישום בשלשה אינו חוזר סבר לה כר' יוחנן כו': ל"א. לא אמרן דצריך לעשות לו דמים שוב אלא דשמוי לכתחלה בתרי אבל דשמוי בתלתא אע"ג דאתאן בי מאה ומטפי [לא הדרי ולא אמרי] (לאהדר אמרו) דהני תלת לא ליהוי עדיף שומייהו מבתרי (אלא אין) [ואין] אתו אחריני ומטפי ליהדר קמ"ל דלא הדר כיון דשמי בתלת (הני והאמר רב ספרא אפילו למ"ד כו'): הרי זו תחת חטאת או תחת עולה ואין לו לא חטאת ולא עולה עדיין לא אמר כלום: [ואם אמר] תחת חטאת שיש לו בביתו דבריו קיימין: דאי ר"מ האמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה. וגמר ואמר לשום דמיו הכא נמי סבירא ליה דתימכר: טעמא דאמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום. ימכרו לאלתר בלא דעתיה משום דהא מסאבי וקיימי אבל מפריש נקבה לאשם בעיא מומא קודם שתמכר: ל"א אבל אמר על נקבה הרי זו לעולה קדשה קדושת הגוף לעולה ותמכר ותעשה תמורה מגו דחזיא לגופיה לשלמים: ודלא כרבי שמעון בן יהודה. דאמר לעיל בפרק אלו קדשים אף לעולה אין עושין תמורה דלית ליה מגו ולית ליה שם עולה על אמו: הדרן עלך כיצד מערימין: